

Szathmáry Zoltán

Az információs társadalom és egyes devianciái

A 18. század második felében megindult ipari forradalom óta a technológia megítélése az európai társadalmakban nem mentes a szélsőségektől. Laikus szemmel nézve az információs társadalom legszembetűnőbb jellemzője a mindent és mindenkit körülvevő technikai eszközök számának, sokféleségének, komplexitásának növekedése, valamint ezek folyamatos és szinte követhetetlen tempójú változása.¹ Az új technológia befogadásával kölcsönhatásban – eszközeinek megismerésével, alkalmazásával, a fogyasztói igények szerinti fejlesztésével – a befogadó közeg, a társadalom is változik, a környezeti változások viszont alkalmazkodásra kényszerítenek. A Thomas Hughes által megalkotott „technológiai lendület” fogalma szerint életciklusuk egy bizonyos pontján egyes technológiák meghatározó erejűek a társadalmi változások működtetésében, amint nagyobb és bonyolultabbá válnak, úgy alakítják egyre inkább a társadalmat, míg az nem tudja alakítani a technológiát.² Nem vállalkozom annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy a technológiát társadalmi folyamatok határozzák-e meg, avagy fordítva – a technológia determinálja-e a társadalmat –, tény az, hogy a társadalom változott, változik, és ebben az új technológiának valamilyen szerepe van. Kincsei Attila szerint a technológiai elem jellemzője ebben a kölcsönhatásban a következő pontokba foglalható össze: az innovációk által életre hívott új technológiai rendszerek megjelenése között eltelt idő továbbra is rövidül, az infokommunikációs eszközök teljesítménye növekszik, valamint a számítástechnika, telekommunikáció, média konvergenciája.³

Az a változás, ahogy az új eszközök és az azokra épülő szolgáltatások soha nem látott mértékben telepednek rá az állampolgárok mindennapjaira, a társadalom főképp idősebb generációi és a szociálisan hátrányosabb helyzetűek számára gyakran érthetetlen. Ilyen körülmények között a társadalmi erkölcs változásával is számolnunk kell, szélesedik a deviánsnak tekintett magatartások skálája az új technológiát elfogadók, befogadók és a tartózkodók, elutasítók közötti feszültségek miatt. Az infokommunikációs eszközök által behálózott környezetbe születő fiatalok aktív felhasználóvá válása e konfliktusban viszont azt jelenti, hogy az új társadalmi és technológiai kapcsolatrendszernek a normáit már egyre inkább ők maguk alakítják.

E röviden vázolt változásban azonban a jog szerepe változatlan: szabályoznia kell a társadalmi viszonyokat úgy, hogy biztosítsa a társadalmi együttműködést, megakadályozza, megbüntesse az ellene támadókat. A jogrendszer számos jogágának különböző szerep jut e komplex rendszerben, melynek szankciós záróköveként, ultima ratioként a büntetőjog áll őrt. Ahhoz azonban, hogy a büntetőjog szerepét megértsük, fel kell tárnunk szabályozandó környezetét, meg kell érteni a deviáns magatartásformák ösztönzőit e változásban.

Az információs társadalom és a deviancia fogalma

Az információs társadalom

Az információs társadalomra jellemző, hogy az információ előállítása, terjesztése, elosztása és felhasználása alapvető gazdasági, politikai és kulturális tevékenységként jelenik meg. A közgazdaságtanban ezzel a megközelítéssel összhangban áll a tudásgazdaság fogalma, amelynek lényege, hogy az értelem, mint az emberi erőforrás gazdasági hasznosítása révén nemcsak szellemi, de anyagi értelemben is kifejezhető érték jön létre. Az információs társadalom lényegi elemei így a következőképpen is összegezhetők.⁴ Az információ mint vagyoni érték elsődleges szerephez jut például az elektronikus kereskedelemben, amely virtuális aktusokra épül, szemben a hagyományos gazdaság működési mechanizmusaival. Az információ alapvetően része a politikai hatalomgyakorlásnak is, hiszen azt megszerezni és birtokolni csak az képes, aki az információt előállítja és elosztja. Az információs társadalom egy további lényeges eleme a technológia, amely az információ megszerzését és feldolgozását lehetővé teszi. A technológia fejlődése jelentősen növelte a társadalom reakciójának gyorsaságát az új életviszonyokkal szemben, mivel az információk mind nagyobb arányú áramlása fokozatosan csökkentette a naprakész tudás elsajátításának tartamát, a folyamatos tanulás alapvető követelménnyé vált. További jellemző, hogy a termelő tevékenységet végző foglalkoztatottak egyre nagyobb része az információ megszerzésével és feldolgozásával összefüggő munkakörben dolgozik.⁵

Látható a fenti általános jellemrajz alapján, hogy az információs társadalom kifejezésével a mindennapokban sokszor inkább politikai és gazdasági programokkal összefüggésben találkozhatunk, jelentésének felfedése, valamint a korábbi korszakok más (posztindusztriális, posztmodern, tudásalapú, stb.) jelzőivel jelölt társadalmaitól való megkülönböztetése számos különböző tudományterület aktuális diskurzusainak középpontja, így más-más szempontok szerint közelítenek a fogalomhoz az informatika, az antropológia, a szociológia, a politikatudomány és a jogtudomány gondolkodói. Lévén, hogy az információs társadalom különböző okokból képezi vizsgálatuk tárgyát, és a fogalomkészlet nem egységes, abban sem értenek egyet, hogy az élet mely területén tekinthető a változás olyan mértékadónak, hogy azzal az egész társadalmat jellemezni lehessen, feltevé, hogy maga az információs társadalom valóban rendelkezik a korábbiakhoz képest újfajta minőséggel. Nem mellőzhető azonban annak meghatározása, hogy a tanulmány mely értelemben alkalmazza a kifejezést anélkül, hogy állást foglalna bármelyik koncepció mellett. Éppen ezért nem töreksem az információs társadalomra vonatkozó új teória kidolgozására, sem az eddigi narratívák szintézisére vagy összehasonlítására, hanem a meglévő elméletek büntetőjogi gondolkodás számára szükséges mozzanatait emelem ki, csupán utalva azok eredetére.

Ebben van segítségemre Z. Karvalics László, aki az információs társadalom-kifejezés helyénvaló kezeléséhez három narratívát vezetett be.⁶ Az első, úgynevezett makroszintű „nagy narratíva” a magas absztrakciós szintű civilizációelméleti, társadalomfilozófiai, kultúraelméleti kontextusban tárgyalt elméleteket öleli fel. A mezoszintű „kis narratíva” által jelölt koncepciók még mindig magas absztrakciós szinten foglalkoznak a társadalmi alrendszerek változásának kérdéseivel, azonban erőteljesebben körvonalazódtak bennük bizonyos kiemelt problémahalmazok. A harmadik, úgynevezett „mininarratíva” szintjéhez kapcsolódó vizsgálatok jelentős részét a valóság egy-egy kisebb szegmensére fókuszá-

ló, gyakorlati szempontokat előtérbe helyező diskurzusok teszik ki, amelyek az érintett részterületekbe történő közvetlen beavatkozások megtervezéséhez nyújthatnak kiváló alapot. Z. Karvalics álláspontja szerint az információs társadalom valódi dimenziói nem a távközlés és nem is a számítástechnika körül keresendők, hanem az oktatás, a tudomány, az innováció, a gazdaság, és a kultúra körül járhatók be.⁷

A tanulmánynak nem célja az információs társadalom sine qua non-ját kutatni, így vizsgálatomat sem társadalomelméleti modellek útján, hanem a társadalom technológiához való mind erősebb kötődésének vonalán folytatom. A fenti keretek felvázolása után a tanulmány által használt információs társadalom szókapcsolat a harmadik, mikroszintű narratíva szellemében eszközölt vizsgálatokat és eredményeiket alapul véve törekszik saját tudományterületének céljaira figyelemmel alapot építeni az információs társadalom bűnözésének megértéséhez. Ami számos információs társadalom-konceptió közül a jogtudományt illeti, a szabályozandó társadalmi viszonyok komplexitása okán az információs társadalom más-más árnyalata kaphat szerepet a közigazgatási, a polgári és büntetőjog szempontjából. A büntetőjog jogrendszerben betöltött, végső soron igénybevett szerepéből kiindulva önálló információs társadalom-képpel nem is rendelkezhet, lévén feladata a fennálló társadalmi rend, értékek védelme akkor, amikor a többi jogág védelme már nem elegendő, vagy a jogtalan cselekedettel okozott sérelem oly mértékű, hogy a legszigorúbb, alkotmányos alapjogokat is komolyabban korlátozó beavatkozásra van szükség. Máshogy fogalmazva a büntetőjog számára a társadalom, legyen az posztindusztriális, információs vagy tudásalapú, jobbára mindig statikusnak tekinthető, eszközként közvetlenül nem, csak közvetve fejleszti a társadalmi viszonyokat, nem előmozdítja, hanem védi a társadalmi-gazdasági fejlődést. Azonban nem vonhatja ki magát a társadalmi változások alól olyan tekintetben, hogy az általa használt, dogmatikailag letisztult jogintézmények alkalmazásának környezete átalakult, új társadalmi értékek, viszonyok, jogtárgyak jelentek meg, a bűncselekményeket új eszközökkel lehet elkövetni vagy felderíteni.

Anélkül, hogy az információs társadalmat kizárólag az új technológiai eszközök által meghatározottnak tekinteném, a bűnözés és bűnüldözés szempontjából a digitális technológia tárgyalása kiemelt jelentőségűnek tekinthető, a következők miatt: a büntetőjogi felelősség alapja a bűnösség fogalmi elemeiben megjelenő szabad akarat. Ekként a technológiai elem megítélése során el kell fogadnunk annak semleges voltát, azaz az infokommunikációs technológiai eszközök nyújtotta lehetőségek nem feltételezik azok bűncselekményekre történő hasznosítását, de ösztönzői lehetnek egyes devianciák kialakulásának, és egyes bűncselekmények dogmatikájának újraértelmezését teszik szükségessé. Kiindulópontként ezért a bűncselekmények elkövetését megkönnyítő illetve a bűnüldözést segítő vagy éppen megnehezítő technológia nyújtotta új környezetet kell nagyító alá vennünk, figyelemmel ezen új világ lehetséges bűnelkövetőire is. A felmerülő kérdések tehát a következők: mi a technológia szerepe a bűnözésben és a bűnüldözésben, milyen lehetőségeket teremt, melyek azok az új, átértékelt élethelyzetek, amelyek a technológiával kapcsolatban új típusú védelmet igényelnek, és kik azok, akik ezeket a társadalmi értékeket veszélyeztetik?

A vizsgált környezet, az információs társadalom egyik kulcsfogalma a konvergencia. Bár a konvergenciának nincs pontos, általánosan elfogadott használata a szakirodalomban, a tanulmány szempontjából különböző hálózati platformok azon képességét jelenti, hogy alapvetően hasonló szolgáltatási fajtákat hordoznak, de olyan fogyasztói

1 tudomány és társadalom

eszközök összefonódását is jelöli, mint például a telefon, televízió és a személyi számítógép. Az eszközök fizikai környezetétől kissé eltávolodva a digitalizáció a tartalmak platform-független közvetítésének fejlődésével a korábban elkülönült ágazatok, úgymint az informatika, a távközlés és a média konvergenciáját is biztosította. Másként fogalmazva az infokommunikációs konvergencia olyan technológia gyökerű, több szinten zajló folyamat, amelyet a piac és a szabályozás csupán követni próbál. Meghatározó technológiai alapja a digitalizáció, amely műszaki megoldás lehetővé teszi, hogy ugyanaz a tartalom a korábban egymástól elkülönült hálózatokon is átvihető legyen.⁸ A konvergencia tehát a média, informatika és távközlés területein végbemenő változás, amely folyamatnak a figyelemmel kísérésére többek között azért van szükség, mert meghatározza az informatikai bűncselekmények elkövetésének környezetét nem csak infrastrukturális, hanem kulturális értelemben is. A technológiai elem (az eszközök és szolgáltatások) biztosítja a társadalom számára az intenzívebb információáramlást, az információk tömegéhez való hozzáférést, míg a társadalom oldaláról nézve a hagyományos, való világbeli tevékenységek infokommunikációs technológiai rendszerekkel történő kiegészülése, támogatottsága, mediatizáltsága magának a tevékenységnek a virtuális dimenziójába való kiterjesztését eredményezi.⁹ Ezen eszközök relatíve általánosan hozzáférhető volta lehetővé teszi a társadalom minden tagja számára a nemzethatárokon átívelő kommunikációt, kapcsolatteremtést, közösségépítést.

A deviancia

A „deviancia” kifejezés valamely normák által szabályozott közösség együttélésének alapvető szabályait sértő attitűdöt jelöl. Jack D. Douglas és Frances C. Waksler a deviancia jelenségeit egy tölcserhez hasonlítják, legtágabb értelemben olyan érzés, hogy valami talán rossz, furcsa, különös, míg legszűkebb értelemben ítélet, hogy valami a legteljesebb mértékben rossz, valahol e két szélsőség között válik a deviáns viselkedés bűncselekményt megvalósító magatartássá.¹⁰

Az információs társadalom új, eddig nem ismert devianciáinak megértéséhez a társadalmi struktúrával összefüggő elméletek fogalmai közül először az „anómia” fogalmát hívom segítségül. Az anómia a szó szoros értelmében normahiányos állapotot jelent. Kicsit tágabban olyan állapot, amikor bizonyos (általában új, ismeretlen) élethelyzetekre nincs régi, eligazító norma, vagy egy kialakult társadalmi gyakorlat eltér a társadalom által vallott normáktól.¹¹ Megint másként fogalmazva az anómia a társadalmi rend felbomlása az értékek és a normák elvesztése következtében.¹² Émile Durkheim az anómia fogalmát az öngyilkosságok számának korszakonkénti változásával illusztrálja, okát kutatásai során több jelenségre vezette vissza. Az öngyilkossági ráta többek között a nagyobb szabású és gyors gazdasági változások idején nőtt jelentősen, azon oknál fogva, hogy az emberek a megszokott életviszonyokból hirtelen újabb, ismeretlen helyzetbe kerültek, olyan helyzetbe, amely törvényeihez hirtelen alkalmazkodniuk kellett.¹³ A 19. század ipari forradalmát elemezve arra a következtetésre jutott, hogy a felszabadult társadalmi erők nem kerültek egyensúlyba, egymáshoz viszonyítva értékük nincs meghatározva, emiatt egy ideig nem működik a szabályozás. Az emberek már nem tudják, hogy mit lehet és mit nem, mi igazságos és mi igazságtalan, mi az, amit jogosan követelhetnek, mi az, ami túllépi a mértéket, ennek következtében nincs semmi, amire ne tarthatnának igényt.¹⁴ Az egyént a család, a politikai, vallási közösségek, a maga alakította és a közös érdeklődés

alapján szerveződő társadalmi csoportok különböző módon integrálják a társadalomba, melynek a példáit, életvezetési mintáit az egyén integrációja során elfogadja. Az integráló erők gyengülése következtében alakul ki az anómia állapota.

Robert Merton szerint az anómia oka nem a társadalmi változás, hanem az olyan társadalmi szerkezet, amely minden tagja elé azonos célokat tűz, ám nem biztosít azok eléréséhez azonos eszközöket, azaz feszültség van kultúránk követelményei és társadalmi szerkezetünk között.¹⁵ E feszültség egyik eredménye a deviancia. Az „amerikai álomként” ismert kifejezésünk jól tükrözi társadalmunknak a francia forradalom egyenlőség-eszméjének megerősödése óta elfogadott szemléletét: célunk egyenlőként, egyenlő eséllyel törekedni a sikerre, a jólétre. Az alkalmazkodás a kor céljaihoz és eszközeihez ötféleképpen történhet: konformizmus esetén mindkettő elfogadása történik, újítás esetén a célokat elfogadjuk, de saját eszközökkel érjük el, a ritualizmusnál feladjuk céljainkat, de továbbra is megengedett eszközökkel élünk, visszahúzódás esetén mindkettőt feladjuk, lázadás esetén pedig mind a célokat, mind az eszközöket tagadva, azokat saját céljainkkal és eszközeinkkel helyettesítjük, új társadalmi szerkezetet alkotva. Deviancia tehát az újítás, visszahúzódás (kábitószersz- és alkoholfogyasztás), lázadás.

A lehetséges okok

A „hálózati” lét

Az infokommunikációs forradalom is változásokat generál. Az egyént különböző szinteken és erővel integráló csoportok közötti erőeltolódás figyelhető meg egy hálózati jellegű társadalom kiépülésével.¹⁶ Balogh Gábor szerint az infokommunikációs korszak polgárának identitását a hálózat biztosítja, egyszersmind a korszak „homo informaticus”-ként jelölt emberei aktivitásának jele. A hálózat egyrészt olyan technikai-technológiai eszköz, amely csomópontokból és az azokat összekötő utakból, kapcsolatokból áll, másrészt topologikus alakzat, amely integrációba foglalja a rajta tevékenykedőket. A hálózat alapvető jellemzője a kapcsolat, topologikus alakzatként pedig az infokommunikáció biztosítása, fenntartása és lebonyolítása.¹⁷ Az infokommunikációs eszközök által meghatározott környezetben azonosíthatóságunk elvesztésének lehetősége miatt a hálózati lét eredményeképpen megváltozik a tudat és az identitás szerepe, függetlenítheti őket interakcióink közvetítettsége, mediatizálódása. Az interneten teremthető kapcsolatok az emberi kiteljesedés, az önmegvalósítás vagy éppen az addigi személyiségtől való elszakadás eddigi legteljesebb lehetőségét biztosítja, sokszor többet, mint a fizikai világ. A kommunikáció formái olyan mértékben alakíthatók, befolyásolhatók, hogy az egyén a valóságtól teljesen elszakadva személyesítheti meg magát akár többféleképpen is.¹⁸

De nem csupán a kísérletezés lehetősége, hanem olyan alapvető emberi tulajdonságok is szerepet játszanak a felhasználók online viselkedésében, mint az őszinte kitérkezés vágya, az az igény, hogy a mindennapi élet feszültségeit valaki olyannal osszuk meg, aki megért, aki hasonló problémákkal küszködik. Általános felismerés viszont az is, hogy sokszor könnyebben beszéljük el problémáinkat idegeneknek, mint közeli hozzátartozóinknak. Ez, a pszichológusok által „idegennel a vonaton”-nak nevezett jelenség is jelentős mértékben befolyásolhatja egy ember online magatartását.¹⁹ A kitérkezés nem csak belülről fakadhat, lehet elvárás is egy csoporthoz tartozás legitimizálásához vagy a kölcsönös bizalom kialakításához, de legyen szó bármelyik esetről is, könnyebben vállalható

az egyébként stigmatizált tulajdonság bevallása anonim módon.²⁰ Miben rejlik ennek a veszélye? A technológia nyújtotta lehetőségek megkönnyítik ezen személyes információk kiadását, majd gyűjtését.

Az infokommunikációs eszközök olyan nem monopolizált tömegtermékek, amikhez bár mely polgár hozzáférhet, a felgyorsult társadalmi interakciók olyan szükségletei, amelyek egyre inkább létfeltételei a modern embernek. Konfliktus akkor keletkezik, amikor a személy az infokommunikációs környezetből kilépve a valós, közvetlen világ eseményeit, helyzeteit képtelen azonosítani. Bár a továbbiakban is kiemelt szerephez jut majd a 21. század új kultikus helye, a kibertér, természetesen a problémakör nem szűkíthető le kizárólag ezen szektorra, viszont szembeűnő módon mutat olyan anómiás jegyeket, amelyekkel jellemezhetjük társadalmunk negatív változásait.

Arra a kérdésre tehát, hogy miben rejlik a kibertér csábításának veszélye, és miért kell annak a személyiségre gyakorolt torzító hatásairól beszélünk a válasz egyszerűnek tűnik: a kibertérben folyó interakciók hatásai továbbgyűrűznek a társadalom „valós, közvetlen” életterében is. A felhasználók mind jelentősebb része képtelen egymástól elhatárolni a két területen folyó interakcióit, szerepjátékait, személyiségének egyszer rejtett, majd titkon kiélt devianciáit. M. Poster és S. P. Wilbur szerint a kibertér kedvez az egyén „labilis énné” válásának, kedvez olyan egyéniséggé alakulásának, aki rabjává válik annak a folyamatnak, amelyben sokféle személyiséget alakíthat ki magának.²¹ Meghatározó az élmény, amely lehetővé teszi az embereknek, hogy kimozduljanak tér- és időbeli helyükről, hogy személyiségük olyan oldalaival kísérletezzenek, amelyeket eltitkolnak a valós földrajzi térben. Az anonimitás és a képzelet szabad megvalósíthatóságának ajánlatával a kibertér lehetővé teszi a társadalmilag elvárt célok, a siker látszólagos megvalósítását is. Ami a társadalmi kapcsolatokra gyakorolt hatását illeti, Mészáros Rezső szerint jellemzője, hogy a földrajzi határokat eltüntetve a felhasználók közös érdeklődési körére épül, tehát ezzel gyengíti a földrajzi közösségeket, a fanatikus felhasználók visszaszorúlnak a kibertérbe, kilépnek a „való világbeli” társadalomból. A kibertér kulturális hatásai jelentősek, a jelenlegi világtrendnek megfelelően féltő, hogy az amerikanizálódó világ és a globalizáció erősödését könnyíti, alternatív teret kínál, amelyben az „én” határozatlan körvonalú és testetlen.²²

Magyarországi viszonylatban adott egy minden eddigi változásnál intenzívebb, lendületesebb technológiai haladás, és az e mentén kettészakadó társadalom (ismeretekkel rendelkezők és nem rendelkezők). Az Információs Társadalom és Trendkutató Központ (ITTK) *Magyar információs társadalom jelentés 1998–2008* című összeállítása szerint 2001-ben a 14 év feletti korosztály 30%-a használt rendszeresen számítógépet, és mintegy 18%-a internetet. A 2007-es adatok szerint ugyanezen korosztálynak 52%-a használ rendszeresen vagy alkalmanként számítógépet és 45%-uk internetet.²³ Az ITTK 2006-os, információs társadalomról szóló kutatása²⁴ szerint az ország lakosságának hatvan százaléka digitális írástudatlannak tekinthető, a magyar állampolgárok több mint fele soha nem használt még életében számítógépet. Velük szemben állnak azok, akik szinte napi rendszerességgel interneteznek széles sávon, részt vesznek a web 2.0²⁵ forradalomban. A kutatás szerint a magyar kultúra e tekintetben kettészakadóban van, azaz míg az online haladásban csak az ország kisebb része vesz részt, az állampolgárok nagyobb része egyelőre kimarad e változásokból, amely változások a lemaradóknak egyfajta kulturális „sokkot” fog okozni.²⁶

Kérdés, hogy a jelenlegi többség által elfogadott normák és az új szokások közötti konfliktusról van-e szó, vagy a „mobiltelefon-őrület”, az öncélú felszínes csevegés, csetelés,²⁷ a virtuális játék- és internetfüggőség valóban devianciák-e. Annak megválaszolása, hogy egyébként is „demoralizálódó” társadalomban élünk, vagy az egyes erkölcsi törvények feloldódása az infokommunikáció forradalmának tudható be, már igen összetett filozófiai-szociálpszichológiai kutatás eredményeképpen történhet, ezért ennek eldöntésére nem is vállalkozhatom, azonban a problémák létét igazolja a következő fejezetben felsorolt devianciák jellemzése.

A devianciák ösztönzői a hálózaton

Mi lehet az oka annak, hogy egy ilyen fiatal technológia ilyen hamar képes volt magához láncolni felhasználóinak tömegét? Az egyik meghatározó elem a látszólagos anonimitás, a másik az enyhének tűnő közösségi szankció, mivel a deviáns viselkedésnek a virtuális térben legtöbbször csupán annyi következménye lehet, hogy a másoknak nem tetszőn viselkedőt kizárják a csoportból, ellentétben a valós világgal, ahol sokkal súlyosabb következményei is lehetnek a normaszegésnek.²⁸

Természetesen a hasonlóan deviánsan viselkedőknek is adott a lehetőség, hogy megalossák a maguk közösségét, melyben ezután maguk határozzák meg a követendő szabályokat, éppen ezért a deviáns magatartásokat ma még a domináns csoport értékrendszeréhez viszonyítva ítéljük meg. Akkor lenne nehezebben feloldható a probléma, ha a ma még deviánsnak tekintett felhasználók és az „átlag” felhasználók száma között egyensúly jönne létre. A hasonló gondolkodású, érdeklődési körrel rendelkező felhasználók és a belőlük felépülő közösségek sajátos szubkultúrát hoztak létre, amely megnyilvánulhat a kommunikációs eszközök használatában, az újonnan csatlakozni kívánók tesztelésében, amelynek célja természetesen a közösség erősítése, az idegenek kizárása.

M. K. Rogers kutatásai alapján a 16 éves és az ennél fiatalabb személyek valószínűleg meg a legtöbb számítógéppel kapcsolatos deviáns magatartást.²⁹ Példaként említhető egy, a látens fiatalkori devianciákról készített önbevalláson alapuló felmérés, amelynek eredményeképpen megállapítható, hogy a film- és zenefájlok internetes letöltése az egyik legenyhébbnek tekintett deviancia.³⁰ A megkérdezett fiatalok közel 51%-a életében már töltött le ilyen tartalmakat, a letöltők majdnem 42%-a kezdte tevékenységét 12 éves vagy fiatalabb korában. A problémásnak ítélt felhasználók nagy százalékának fiatal életkora az új technológiákra épülő eszközök mindennapi életben való elterjedése és felhasználásuk természetessé, mindennapivá válásának időpontjához köthető.

A társadalom elnéző hozzáállása, tehát a kibertéri közösségek enyhe szankciói mellett a való világbeli társadalom szintén enyhe értékelése is erősíti ezeket a devianciákat. Az el nem ítéles oka részben az, hogy a kibervilág nem „valós”, nem „fizikai” dolgaira még nem terjedt ki a társadalom többségi tagjaiban az az abszolút, kizáró birtokviszony-rendszer szellemisége, amely a kibervilág megjelenése előtt évezredekkel a többi „dologra” már kialakult. További oka, hogy a számítástechnikai rendszereket érő támadások túlnyomó része nem kap nyilvánosságot. A támadások nem érintik az egyéni felhasználókat, „csak” azokat a nagyvállalatokat, amelyekkel szemben a társadalom többsége gyakran szimpatizál a magukat Robin Hood-ként beállító ellenállókkal. Mivel az emberek védve érzik magukat a komputeres támadásokkal szemben, ezért a számítástechnikai jellegű bűncselekmények erkölcsileg inkább illeszkednek a mai társadalom értékrendjébe, így az el-

követőben a morális feloldozáshoz nincs szükség túlzott erőfeszítésre.³¹ A Szonda Ipsos egy korábban közzétett felmérése szerint a közvélemény az illegális szoftverhasználatot kisebb vétségnek tekinti, mint ha valaki nem adja át helyét az idősebbeknek a buszon, az illegális cd- és dvd-másolás pedig a bliccelésnél is enyhébb kihágásnak számít.³² Összefoglalva tehát a fiatal, a technika támogatót és árnyoldalának tekintett előnyeit egyaránt kihasználó felhasználók számára az anonimitás, a szankciók hiánya, az összetartó szubkultúra, a magatartások látenciája mint környezeti hatások megerősítésként, igazolásként jelentkeznek magatartásuk folytatásához.

Az új devianciák

Az érintettek

Az információs társadalom devianciáival érintettek jellemzéséhez nyújt egyfajta módszert a profilozó, viselkedéskutató megközelítés. A számítógéppel összefüggésbe hozható devianciák közül egyes bűncselekmények tetteseit vizsgálva Saw, Ruby és Post egy kutatásukat követően felállították a CITI (critical information technology insiders), azaz a kockázatot jelentő kritikus informatikus felhasználók kategóriáját, akik változó indítékok alapján, de valamennyien veszélyt jelenthetnek például a számítástechnikai infrastruktúrára nézve.³³ A kiemelten veszélyes felhasználók mindegyikére jellemző az introvertált viselkedés, azaz a hétköznapi problémákat nehezen kezelik, nehezen alakítanak ki közvetlen kapcsolatot az egyes akadályok leküzdésére. Tipikusan olyan emberek, akik inkább e-mailben közlik aggályukat, mint szemtől-szemben. A kutatások hat magas kockázatú jellemvonást mutattak ki: személyes és közösségi kudarcélmény (frusztráció), számítógép-függőség (kóros internethasználat), erkölcsi rugalmasság, csökkent kitartás-hűség, öntudatoság, együttérzés hiánya. Ezek a személyiségjegyek társulnak olyan tulajdonságokkal, mint hatalomvágy, bosszúvágy, önzőség, nyereségvágy. A vizsgált alanyok indítékai alapján a) a felfedezőket (explorers) a tudásvágy, a kíváncsiság vezérli, b) az irgalmas samaritánusokat (good samaritans) a másokon való segítség, a dolgok megjavítása mozgatja, c) a hackert az ártó szándék nélküli önkifejezés és bizonyítási vágy, d) a machiavellistát a személyes célok elérése figyelmen kívül hagyva a környezetet, más személyt, e) a kivételeket egyedülállóknak vélt kvalitásuk elismertetése, f) a megtorlókat (avengers) sérelmeik, g) a karrieristákat a haszonlesés, h) a vakondokat (moles) is a nyereségvágy, de azzal a különbséggel, hogy azzal kárt is okoz.

Az egyes devianciák

Az elmélet után lássunk egy-két jellemző, az információs társadalom megjelenésével együtt felbukkanó deviáns magatartást. Ilyennek tekinthető a cyberszex, internet-mobil telekommunikáció- és számítógép függőség, a számítógép és számítástechnikai rendszer bűncselekmények elkövetési eszközeiként, valamint azok célpontjaiként való megjelenése.

1. *Cyberszex.* A pornográf oldalak gyakori látogatása vagy a csetelés ilyen témában a felhasználók hálózaton kívüli életét is jelentősen befolyásolhatja, mégpedig magától értehető módon akként, hogy az érintettek egyre kevesebb időt töltenek hús-vér szeretteikkel, kollégáikkal, de abban nem minden kutató értett egyet, hogy ez a befolyásolás milyen mértékű.³⁴ További vizsgált szempont ebben az újszerű problémában, hogy a társadalom

még mindig nem tisztázta, hogy a párkapcsolatban élők esetében mi is számít a hűség megszegésének. Whitty kutatásai szerint például egyes online interakciók, úgymint az erotikus tartalmú beszélgetés, a flörtölés vagy éppen az ennek során történő kielégülés az általa vizsgált személyek válaszaik alapján igenis hűtlenségnek számítanak a társadalmi értékítélet szerint.³⁵ Az internet megváltoztatja a társadalom és az egyes felhasználók hozzáállását a szexualitáshoz, a szexuális kíváncsiság következmények nélküli kielégítésével valamint a kísérletezés lehetőségével a heteroszexuális viselkedés normálisnak tekintett attitűdje is új tartalmat nyerhet, azaz változik a szexuális kategorizálás értelmezése is.³⁶ Ennek formái a megannyi strukturált és kategorizált társkeresőoldal, a felhasználók szavazatai alapján minősített, rangsorolt prostituáltakat és masszöröket hirdető weboldalak, de ide tartoznak az egyre népszerűbb online szerepjátékok, amelyekben a felhasználó a kedvére formált „avatar”-ral játszhat szexuális helyzetekben.³⁷ A hasonló érdeklődés alapján szerveződő online közösségek kialakításával a felhasználók tapasztalatokat cserélhetnek, bátrabban ismertetik egymás előtt aggályaikat, felfedik egymás előtt addig rejtett devianciáikat és a technológia nyújtotta titkosítás segítségével könnyebben osztják meg egymással tiltottnak minősített pornográf felvételeiket.

2. Internetfüggőség. Internetfüggőség esetén az internet, a világhálón elérhető tartalmak mennyisége és változatossága, maga a böngészés, az információk keresése öncélú örömforrássá válhat. A kérdés az, hogy beszélhetünk-e önmagában való internetfüggőségről, vagy játék-, szex- és információfüggő betegek léteznek, akik csak a választott örömforrás tekintetében különböznek, és az internet csupán eszköz számukra. Más függőségi viszonyok korábban is ismertek voltak, azonban a különböző fórumokat látogató cset-függők kizárólag az interneten élhetik ki vágyaikat. A kóros internethasználókra általában jellemző a kielégítetlen társas igény, ami kórossá attól válik, hogy a rendszeres kommunikáció ellenére fel sem merül a személyes találkozás lehetősége a kommunikációs partnerekkel. Az érintettek nagy része identifikációs zavarokkal is küzd, ezért az interneten hamis névvel, életkorral vagy akár más nemi szerepben jelennek meg. A kórházba felvett betegek-nél általában nem internetfüggőséget diagnosztizálnak, hanem depressziót, szorongást, zavart személyiséget, erre a fajta függőségre csak később, mintegy mellékbetegségként derül fény. Produkálhat elvonási tüneteket, ideges reakciókat, feszültséget válthat ki, ha az illető nem ülhet a monitor elé.³⁸

Az ITTK egyik 2002-es kutatása szerint³⁹ a tipikus kóros internethasználó férfi, 20 év alatti, az internet nem feltétlenül szükséges a munkájához vagy a tanuláshoz, otthon is internetezik, naponta 6 óránál többet tölt a világhálón, magasan reprezentáltak az általános iskolát végzettek, ami a serdülő korosztályra irányítja a figyelmet, az internethasználat kezdetének ideje pedig nem szignifikáns a függőség kialakulására nézve. A kutatók szerint célszerűbb a „kóros internethasználat” fogalmát használni, az érintettek ugyanis a kapott eredmények alapján három, egymástól gyakran nehezen elkülöníthető csoportba sorolhatók, így megkülönböztették az addiktológiai modellbe, a szekunder internetezők táborába és az impulzuskontroll zavarokkal rendelkezők csoportjába tartozó kóros internetezőket. Az addiktológiai modellbe tartoznak azok, akik megfelelnek az internet-addikció kritériumainak, arányuk 6%. A férfiak lényegesen többen vannak, mint a többi csoportban (81%). Ez a legfiatalabb csoport, a 20 év alattiak 46%-ot tesznek ki közülük. A szekunder internetezők elsősorban azért neteznek sokat, mert bizonyos pszichés szükségleteket könnyebben ki tudnak elégíteni online, mint a valós életben, olyan felhasználók, akik kap-

1 tudomány és társadalom

csolati hálójuk elégtelensége miatt mintegy másodlagos örömforrásként használják az internetet, arányuk 11%. Az impulzuskontroll zavara a 21-30 éves korosztályra jellemző, arányuk 12%. Az egészségeseknek tekinthető felhasználók aránya 71%. A függőknek és a szekunder internetezőknél ritkábban van szükségük munkájukhoz vagy a tanulóshoz internetre, jellemző rájuk, hogy leginkább otthon használják. Mindhárom problémás csoportnál megfigyelhető a napi 3 óránál hosszabb internet használati idő, a függők 46%-a napi 6 óránál többet ül a képernyő előtt. A problémás csoportokba tartozók általában nem információszerezés vagy levelezés céljából neteznek, hanem egyéb tevékenységeket végeznek: a függőkre jellemző a csevegés és kimagasló értékkel a játék, az impulzuskontroll-zavarokkal küszködőkre a játék és a multimédiás csevegés, a szekunder csoportra a csevegés és kimagasló értékkel a multimédiás cset jellemző. Mindhárom problémás csoportban gyakori a pszichológus segítségét igénylő panasz.⁴⁰

4. *Cyber-stalking, cyberbullying, sexting.* A cyber-stalking az interneten elkövetett zaklató jellegű magatartás. Az internet nyújtotta kommunikációs lehetőségek különlegessége, hogy egyes kommunikációs módok (e-mail, chat) csak írásbeli alapúak, az észlelés, érzékelés más szenzorai nem kapnak szerepet. A társasági-társadalmi kontroll hiánya azt eredményezi, hogy a társasági szorongás, mint az agresszió egyik legjelentősebb gátja nem létezik. Ezért egyrészt bizonyos, a zaklatókra jellemző érzelmek, indulatok, vágyak – düh, féltékenység, elkeseredettség, birtoklási-irányítás vágy – vagy agresszió közvetlenül a zaklató célpontjára irányíthatók, másrészt a különböző fantáziák kialakulásának lehetőségével az áldozat a zaklató képzelődéseinek fókusza lehet.⁴¹ J. Reid Meloy gondolatai sok esetben pusztán teoretikusak, ezen lehetőségekkel is érdemes pár mondat erejéig számot vetni. Szerinte az első esetben az internet olyan eszköz, amit az elkövető a későbbi zaklatás megkönnyítése érdekében az áldozatra vonatkozó személyes információgyűjtés céljából vehet igénybe.⁴² Az internethasználat web 2.0-ként is jelölt trendjének egyik attribútuma a felhasználók közösségépítése – gondoljunk az iwiw, myvip, facebook és a többi szolgáltatásra –, a felhasználók által történő, legtöbbször átgondolatlan adatszolgáltatás. A második esetben olyan médium, kommunikációs csatorna, amelyen keresztül az áldozatot az elkövető megfenyegetheti, vágyait, érzéseit az áldozata felé tolmácsolhatja. Harmadsorban Meloy a meglepetés pszichológiai hatásának tulajdonít komoly szerepet, hiszen elektronikus üzenetet bármikor küldhetünk bárkinek, az üzenet időtől függetlenül létezhet, amíg az áldozat rá nem bukkan, ami az időzítéstől függően azt az érzetet keltheti a kiszemelt személyben, hogy zaklatója bárhol, bármikor a közelében van.⁴³ Az anonimitás fokozza az áldozat alávetttségét amiatt, hogy nem tudja, ki zaklatja, ekként a környezetében bárkire gyanakodni fog.

Bran Nicol szerint mai kultúránkat többek között az jellemzi, hogy a zaklató magatartások ösztönzői követendő példává erősödtek. Nicol ezen a következőket érti: elfogadott és támogatott az a meggyőződés, hogy egyrészt bárkiről, akár idegenekről is minél több információt gyűjtünk, és velük bensőséges viszonyt építünk ki, másrészt ennek ellenkezője, azaz hogy önmagunk akár legsötétebb és legbensőségebb vágyait is mindenki számára megmutassuk.⁴⁴ Olyan világban élünk, ahol az egyén és a mások közötti mezsgye veszélyesen elmosódott, így a zaklatás maga egy ilyen kultúra tüneteiként, talán elkerülhetetlen termékeként jelent meg.⁴⁵ Az állandó figyelemfelhívás önmagunkra és a hírességekhez való szünni nem akaró tartozni vágyás mind azt jelzik, hogy a „privacy”-nak tulajdonított felfogásunk megváltozott. A minket teljesen körülölelő digitális kultúra

egyfajta folytonos, elfogadott zaklatásba taszít. Maga az internet tehát olyan közvetítő szerepet játszik, amelyen keresztül egyrészt legtöbbször maguk az áldozatok közrehatásaként vagy az általuk közzétett adatok felhasználásával lehet zaklatni, vagy másrészt a Nicol által példaként említett zaklató „szolgáltatásokon” keresztül. Nicol olyan honlapok példáját említi, mint a CelebFanMail.com, vagy a Gawker Stalker,⁴⁶ amelyek segítségével szinte bármely híresség e-mail címét és aktuális tartózkodási helyét megtudhatjuk az őket éppen megpillantó „hétköznapi emberek” által közzétett információk alapján. Harmadrészt az internet működésének sajátossága, hogy az általa biztosított anonimitás csupán látszólagos. A felhasználók által igénybe vett szolgáltatások során számtalan nyom keletkezik, amelyeket a hozzáférők képesek összegyűjteni, az adathalászat népszerűségéről ma már nem is érdemes vitába bocsátkozni.

Új devianciának tekinthetők a zaklatás mellett – amelyeket magyar kifejezések hiányában olyan idegen, új kulcsszavakkal lehet megragadni – a cyberbullying és a sexting. A cyberbullying olyan durva tréfa, ugratás, amely során jellemzően a 13-17 éves fiatal korosztályok tagjai különböző platformokon lejáratják egymást. Kamerás mobiltelefon birtokában egy bárhol megtörtént balesetet vagy kellemetlen jelenetet már aznap este tömegek nézhetnek valamelyik közkedvelt internetes oldalon. A sexting pedig az a jelenség, amely során a fiatal felhasználók a közösségépítő oldalakon önmagukról pornográf, erotikus, vagy ahhoz közelálló felvételeket tesznek közzé. E két trend a magánszféra teljes eltűnésére utal, amíg a cyberbullying más magánszférájának a semmibevétele, addig a sexting a felhasználó saját magánszférájának a teljes megnyitását jelenti.

5. *E-bűncselekmények.* A társadalmi és jogi normákkal szembeszegülő és a társadalmi együttélést leginkább támadó magatartások a bűncselekmények. A számítógép már nemcsak a büntetendő cselekmények elkövetésének eszköze, hanem egyre inkább az őket összefogó informatikai rendszerek, illetőleg a bennük tárolt, vagyoni vagy személyes értéket megtestesítő adatok válnak a cselekmények célpontjává. Az informatikai bűncselekmények elemzése több okból is nehézségekbe ütközik. Szemben a „hagyományosnak” tekinthető bűncselekményekkel kevés a rendelkezésünkre álló statisztikai adat, a különleges infrastruktúra miatt magas a látencia, speciális az elkövetési hely, idő, eszköz, az elkövetéshez speciális szakismeret szükséges, kevés adat van az elkövetők személyéről,⁴⁷ speciális a jogi tárgy valamint az elkövetési tárgy. Fontos szem előtt tartani, hogy az információ politikai, gazdasági érték, valamint sajátos veszélyeztetési potenciál, az információszabadság, az információ szabad áramlása mint alapelv a szabad politikai és gazdasági rendszer egyik lényeges előfeltétele. A materiális és immateriális javak jogi megítélésének egy további sajátossága abból következik, hogy az információvédelemnek nem csupán az információk tulajdonosainak vagy hordozóinak gazdasági érdekeit kell figyelembe vennie, hanem azokat is, akiket az információk tartalma érint. Az információnak ebből az aspektusából származnak a privacy, szűkebb értelmében a személyiségi jog védelmével kapcsolatos követelmények, elsősorban az elektronikus úton történő adatfeldolgozás során.⁴⁸ Az információ tehát nemcsak gazdasági, vagyoni érdekek hordozója lehet, hanem társadalmi közérdek vagy magánérdek megtestesítőjeként is értékkel bírhat.

Az információs társadalom új bűncselekményei tehát többfajta jogi tárgyat sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények. Informatikai bűncselekményeknek tekintem ezért a számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekményeket, tehát a számítástechnikai rendszer zavartalan működését, a benne tárolt adatok megbízhatóságához, hitelessé-

géhez, titokban maradásához valamint mindezekhez fűződő gazdasági érdekeket sértő vagy veszélyeztető bűncselekményeket, egyes szerzői joggal kapcsolatos bűncselekményeket és az egyre inkább csak számítógéppel támogatott adatfeldolgozó rendszerek miatt az adatvédelmi bűncselekményeket.

A kérdés az, hogy abban a környezetben, amelyben az egyénekre a korábbi fejezetekben leírt hatással van az ismertett technológia, hol húzódik a társadalmi önszabályozás, a jogrendszer enyhébb szankciórendszerével operáló jogágainak a területe, mit jelentene az állam megelőzést elősegítő oktatási kötelezettsége, és mettől kezdődik a büntetőjog uralma.

Az információs társadalom új devianciái valós jelenségek, létezésük kapcsolatba hozható azokkal a társadalmi változásokkal, amelyekben a technológiának szerepe van. A devianciák a társadalmi értékrendek, szokások változására mutatnak rá. Az érintett felhasználók, a fiatalabb generációk tömegének jelenléte az infokommunikációs eszközök által biztosított interakciókban azt jelenti, hogy az általuk képviselt értékrend, szemlélet, szabályrendszer válik domináns, meghatározó elemmé a változás gyorsasága, intenzitása miatt. Hiányzik a generációk által közvetített átmenet, amely az új környezet normáinak elsajátítását, tanítását biztosítaná. A jogalkotónak – legfőképpen a büntetőjogi szabályozás politikájának meghatározásakor – mindezeket figyelembe kell vennie, amikor egy alakuló, formálódó társadalmi kapcsolatrendszerben a büntetőjog belépésének határvonalát kívánja meghúzni.

Jegyzetek

- ¹ Kincsei Attila: Technológia és társadalom az információ korában. In: Balogh Gábor (szerk.): Az információs társadalom. Gondolat Kiadó – Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2007. 47. o.
- ² Patricia Wallace: Az internet pszichológiája. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 285. o.
- ³ Kincsei Attila, i.m. 59–60. o.
- ⁴ Sum Szabolcs: A szellemi alkotások jogának információtechnológiai vonatkozásairól. In: Takács Tibor (szerk.) Az informatikai jog nagy kézikönyve. Complex Kiadó, Budapest, 2009. 212. o.
- ⁵ Szum Szabolcs, i.m. 212. o.
- ⁶ Z. Karvalics László: Információs társadalom – Mi az? Egy kifejezés jelentése, története és fogalomkörnyezete. In: Pintér Róbert (szerk.): Információs társadalom. Gondolat Kiadó – Új Mandátum Könyvkiadó, 2007. 41–42. o.
- ⁷ Z. Karvalics László, i.m. 31. o.
- ⁸ Tóth András: Az elektronikus hírközlés és média gazdasági szabályozásának alapjai és versenyjogi vonatkozásai. HVG-ORAC, Budapest, 2008. 57. o.
- ⁹ Kincsei Attila, i.m. 59–60. o.
- ¹⁰ Freda Adler – Gerhard O. W. Mueller – William S. Laufer: Kriminológia. Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 34–35. o.
- ¹¹ Gönczöl Katalin, Kerecsi Klára, Korinek László, Lévay Miklós (szerk.): Kriminológia – Szakkriminológia CompLex Kiadó, Budapest, 2006. 104. o.
- ¹² Freda Adler – Gerhard O. W. Mueller – William S. Laufer, i.m. 157. o.
- ¹³ Émile Durkheim: Az öngyilkosság. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1982. 227–261. o.

- ¹⁴ Emile Durkheim Az öngyilkosság: szociológiai tanulmány. Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 274–275. o.
- ¹⁵ Freda Adler – Gerhard O. W. Mueller – William S. Laufer, i.m. 159. o.
- ¹⁶ Balogh Gábor: Az információs társadalom olvasatai. In: Balogh Gábor (szerk.): Az információs társadalom dimenziói. Gondolat Kiadó – INFONIA, Budapest, 2006. 11–22. o.
- ¹⁷ Balogh Gábor, i.m. 15. o.
- ¹⁸ Yvonne Jewkins – Keith Sharp: Crime, Deviance and the Disembodied Self: Transcending the Dangers of Corporeality. In: Dot.cons – Crime, Deviance and Identity on the Internet (edited by Yvonne Jewkins), Willan Publishing, 2003. Portland, Oregon, USA, 2–3. o.
- ¹⁹ Monica T. Whitty – Adam N. Joinson: Truth, Lies and Trust on the Internet. Routledge, New York, USA, 2009. 9. o.
- ²⁰ Monica T. Whitty – Adam N. Joinson, i.m. 10–11. o.
- ²¹ Mészáros Rezső: A kibetér társadalom földrajzi megközelítése. In: Balogh Gábor (szerk.): Az információs társadalom dimenziói, i.m. 216. o.
- ²² Uo. 218–219. o.
- ²³ Magyar információs társadalom jelentés 1998–2008. Információs Társadalom és Trendkutató Központ, Budapest, 39–40. o.
- ²⁴ Magyar információs társadalom – éves jelentés 2006. Információs Társadalom és Trendkutató Központ, Budapest. http://www.ittk.hu/web/docs/ITTK_MITJ_2006.pdf
- ²⁵ A web 2.0 (vagy webkettő) kifejezés olyan második generációs internetes szolgáltatások gyűjtőneve, amelyek elsősorban a közösségre épülnek, tehát a felhasználók közösen készítik a tartalmat vagy megosztják egymás információit. Ellentétben a korábbi, első és másfeledik generációs szolgáltatásokkal, amelyeknél a tartalmat a szolgáltatást nyújtó fél biztosította.
- ²⁶ Magyar információs társadalom – éves jelentés 2006, i.m. 62. o.
- ²⁷ Az angol „chat” kifejezést általános elterjedtsége miatt a magyar helyesírás szabályai szerint fonetikusán használom.
- ²⁸ Lásd bővebben: Parti Katalin: Devianciák a virtuális valóságban, avagy a virtuális közösségek személyiségformáló ereje = Infokommunikáció és Jog, 2007. 2. szám
- ²⁹ M. K. Rogers: A Social Learning Theory and Moral Disengagement Analysis of Criminal Computer Behavior: An Exploratory Study. UMI Dissertation Services. 57–58. o.
- ³⁰ Parti Katalin: Számítástechnikai devianciák. In: Látens fiatalkori devianciák – Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében – „ISR-2”. (szerk.: Kerezi Klára, Parti Katalin), ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Kriminológiai Tanszék – Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. 127–159. o.
- ³¹ Parti Katalin: Devianciák a virtuális valóságban, avagy a virtuális közösségek személyiségformáló ereje, i.m. 63. o.
- ³² <http://index.hu/tech/jog/szonda0726/>
- ³³ Eoghan Casey: Criminal Behavior on the Internet. In: Criminal Profiling – an Introduction to Behavioral Evidence Analysis (edited by Brent E. Turvey). Elsevier Inc., London, 2008. 675–676. o.
- ³⁴ Monica T. Whitty – Adam N. Joinson, i.m. 86–87. o.
- ³⁵ Monica T. Whitty: Pushing the Wrong Buttons: Men’s and Women’s Attitude towards Online and Offline Infidelity. CyberPsychology and Behavior, 6. 569–579. o.
- ³⁶ Heather DiMarco: The Electronic Cloak: Secret Sexual Deviance in Cybersociety. In: Dot.cons – Crime, i.m. 54–55. o.
- ³⁷ Keith Sharp – Sarah Earle: Cyberpunters and Cyberwhores: Prostitution on the Internet. In: Dot.cons – Crime, i.m. 36–52. o.
- ³⁸ Romhányi Tamás: A világháló foglyai = Népszabadság, 2004. szeptember 18. <http://nol.hu/cikk/333242/> Beszélgetés dr. Vincze Gáborral, a gyulai Pándy Kálmán Kórház pszichiátriai osztályának osztályvezető főorvosával.

1 tudomány és társadalom

³⁹ A kutatás résztvevői: Ritter Andrea, Dr. Fábíán Zsolt, Hoyer Mária, Pillók Péter. A csoport kisebb módosításokkal a Kimberly Young amerikai pszichológus által alkalmazott kérdőívet használta, adaptálva azt a magyarországi viszonyoknak megfelelően. A kérdőív 2 részből állt: 11 demográfiai és 20, a káros internethasználatot mérő kérdést tartalmazott. A vizsgálat ideje alatt a kérdőívet tartalmazó honlapot 1714-en töltötték ki (válaszadási ráta 70,8%). Az elemzésbe 1529 érvényes adatlap került bele (csak azok, amelyekben minden kérdésre válaszoltak). (<http://archive.infnit.hu/2002/0307/index.html>)

⁴⁰ A kutatás eredményei szerint más, addikcióval kapcsolatos problémája elsősorban a függőknek, kisebb mértékben az impulzuskontroll-zavarosoknak volt. Az impulzuskontroll-zavarban szenvedők csoportjának elkülönülése arra utal, hogy a kóros internethasználók nem képeznek homogén csoportot. A kutatók szerint az eddigi eredmények alapján úgy tűnik, érdemesebb egy kevésbé specifikus diagnosztikai kategóriában gondolkodni, ami akár kóros internet-használatnak is nevezhető. Valószínűnek látszik ugyanis, hogy ez nem képez majd egy homogén csoportot, hanem olyan alcsoportok mentén szerveződik, amelyeknek a pszichopatológiája, terápiája és prognózisa különböző.

⁴¹ J. Reid Meloy: The Psychology of Stalking. In: The Psychology of Stalking Clinical and Forensic Perspectives (edited by J. Reid Meloy), Academic Press, London, 1998. 11. o.

⁴² Uo. 10. o.

⁴³ Uo. 12. o.

⁴⁴ Bran Nicol: Stalking. Reaktion Books Ltd, 2006. 8. o.

⁴⁵ Uo. 8. o.

⁴⁶ Uo. 9. o.

⁴⁷ Mivel az informatikai bűncselekmények többféle elkövetési magatartás jelölnek, e heterogén halmaz elkövetői is eltérő jegyeket viselnek. A hackereknek például egyedi jellegzetességeik vannak: általában fiatal, fehér fiúk, középosztálybeli háttérrel, magas szintű intelligenciával (120 feletti IQ). Jellemzően visszahúzódoók, csak a hozzájuk hasonlóan a számítástechnika iránt érdeklődőkkel barátkoznak. Néhányan közülük azt hiszik, hogy egy „ellenkultúrához” tartoznak, küzdenek a cenzúra ellen, felszabadítva az információkat, harcolva az elnyomók ellen. Vö.: Robert W. Taylor: „Computer Crime”. In: Criminal Investigation (edited by C. R. Swanson, N. C. Chamelin, L. Tersito), Random House, New York, 1991.

⁴⁸ Ulrich Sieber: A számítógépes bűnözés és más bűncselekmények az információtechnika területén = Magyar Jog, 1993. 1. szám, 46. o.

Nagy Gábor György: Várva 1-3.